

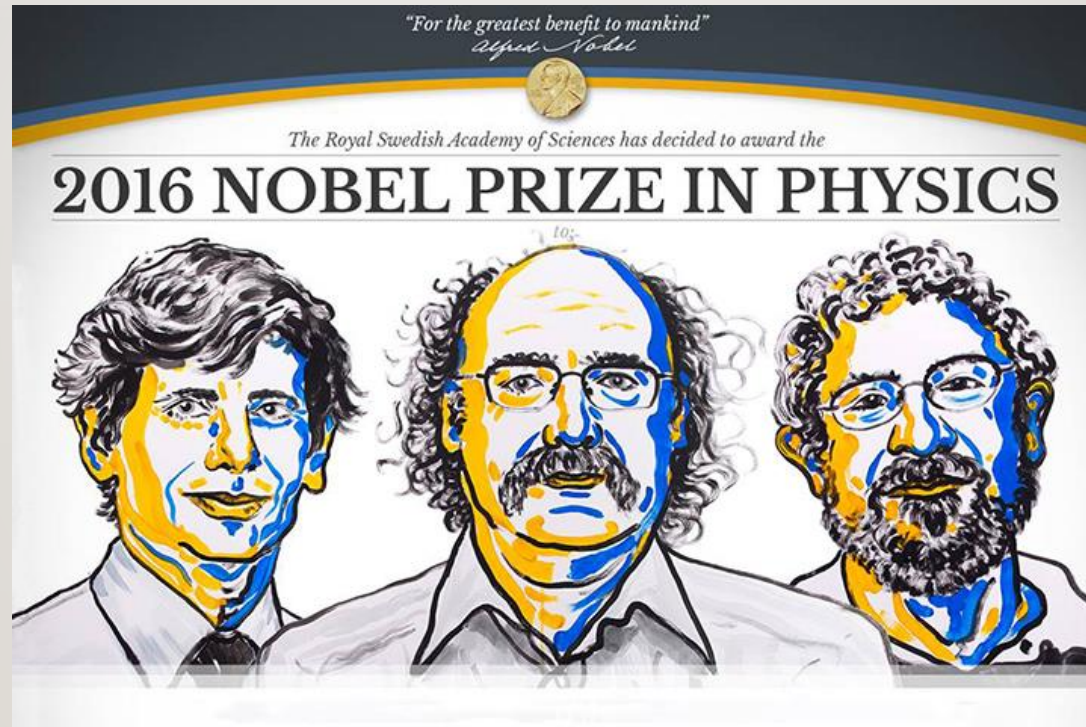
פרס נובל בפיזיקה 2016 טופולוגיה ומכניקה קוונטית

יוסי אברון, הטכניון

THOULESS, HALDANE & KOSTERLITZ

טאולס ופיזיקה בשני ממדים

טרנזיסטורים דו-ממדים למחשבים קוונטים

Thouless and Haldane

מעבר פאזה מסוג חדש בשני ממדים

Kostrelitz-Thouless

שני ממדים

בממד אחד אי אפשר לעקוף

בשני ממדים אי אפשר לקפוץ בחבל

TKNN

Quantized Hall Conductance in a Two-Dimensional Periodic Potential

D. J. Thouless, M. Kohmoto,^(a) M. P. Nightingale, and M. den Nijs
Department of Physics, University of Washington, Seattle, Washington 98195
(Received 30 April 1982)

The Hall conductance of a two-dimensional electron gas has been studied in a uniform magnetic field and a periodic substrate potential U . The Kubo formula is written in a form that makes apparent the quantization when the Fermi energy lies in a gap. Explicit expressions have been obtained for the Hall conductance for both large and small $U/\hbar\omega_c$.

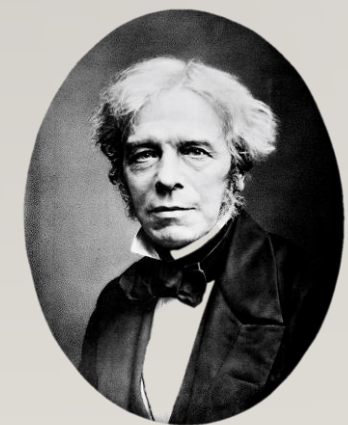
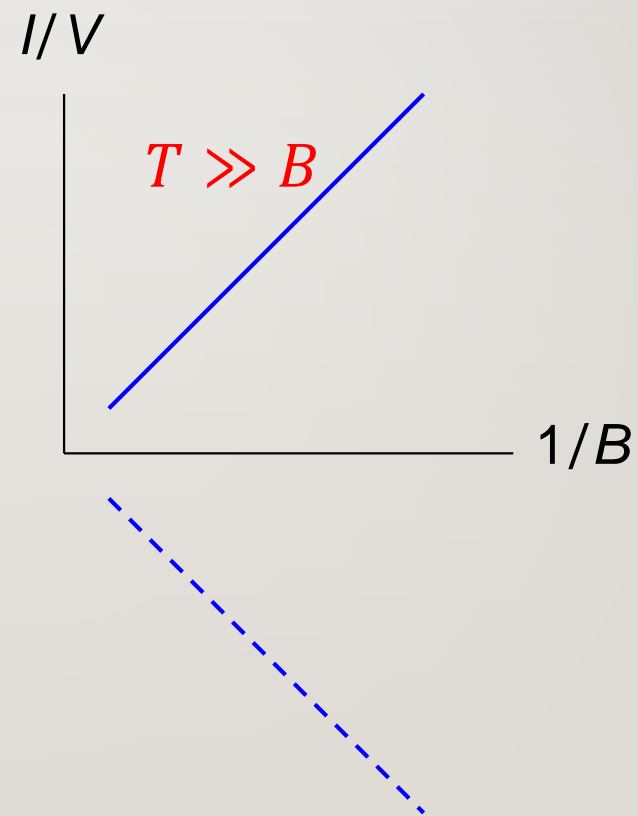
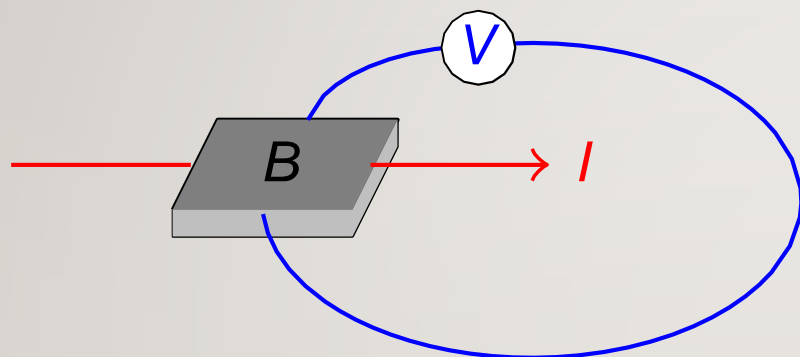
PACS numbers: 72.15.Gd, 72.20. Mg, 73.90.+b

The experimental discovery by von Klitzing, Dorda, and Pepper¹ of the quantization of the Hall conductance of a two-dimensional electron gas in

Laughlin's² argument that the Hall conductance is quantized whenever the Fermi energy lies in an energy gap, even if the gap lies within a Landau

אפקט הול הקלאסי (1879) השגיאה המבריקה של מכסול

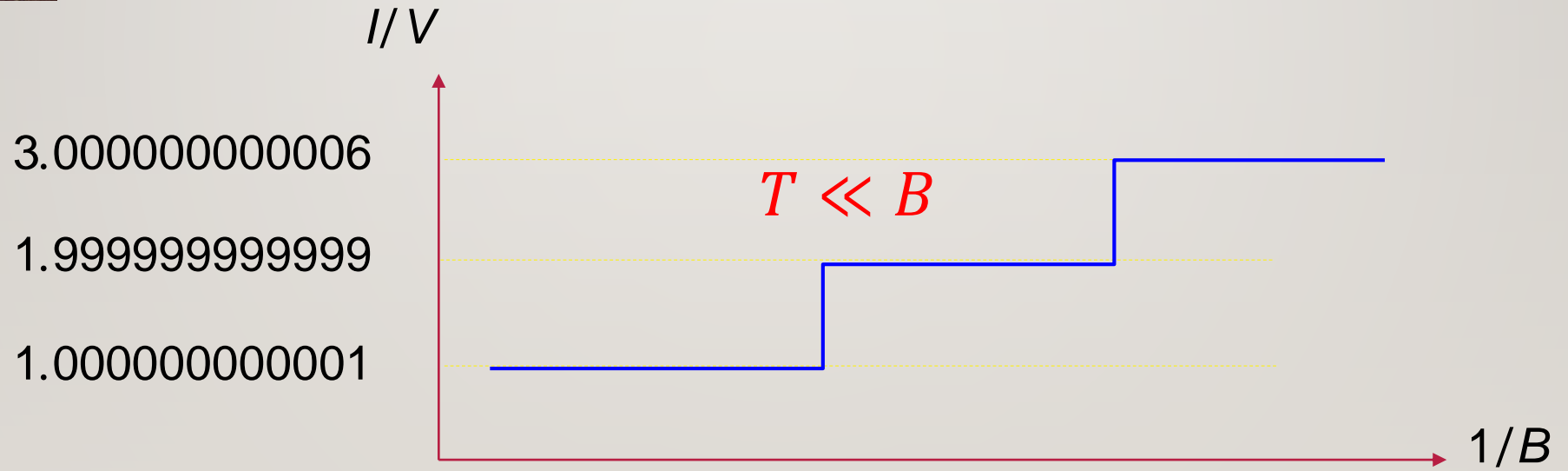

אפקט הול הקוונטי

פון קליצינג: פרס נובל 1985

$$\frac{h}{e^2} = \frac{\text{planck const}}{(\text{electron charge})^2} \sim 26 \text{ Kilo-Ohm}$$

יחידת התנגדות קוונטית

סטנדרטים קלסים

שניה

קילוגרם

מטר

קבועי היסוד של הטבע

5.3×10^{-44} s •

1.6×10^{-33} cm •

22 microgram •

מהירות האור c •

הקבוע של פלנק h •

קבוע הגרביטציה העולמי G •

הגדרה קוונטית של שניה: מדויק, אוניברסאלי אבל בלי קשר פשוט לקבועי היסוד

אטום צסיום

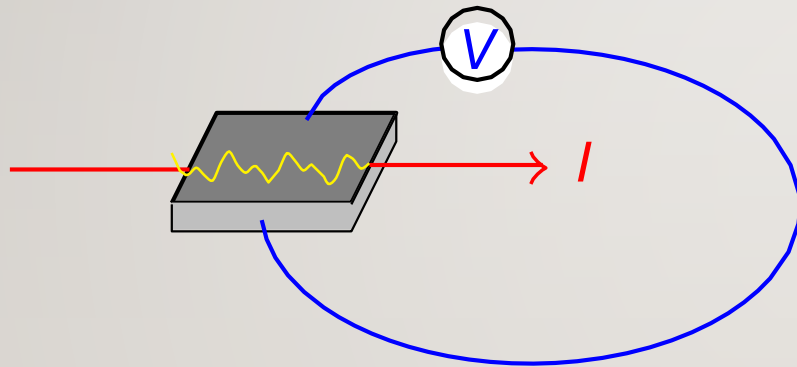
9,192,631,770 מחזורים בשנייה

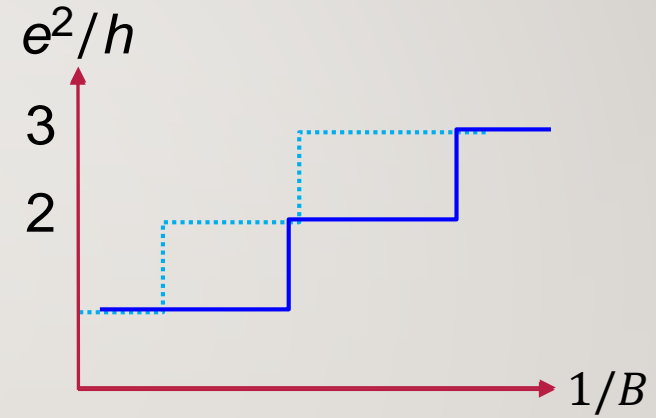
אלוהים ברא את כל אטומי צסיום זהים

התנגדות חשמלית: אוהם

Ohm: QHE

כל התקן מלאכותי שונה מרעהו

קבוע יסוד שמאפיין מערכות מעשה אדם

ביגלה וסטנדרט המוליכות

בוהר מול איינשטיין:
האם אלוהים משחק בקוביות?

הייזנברג ושרדינגר

Ψ

$$\frac{1}{\sqrt{2}} \begin{pmatrix} i \\ 1 \end{pmatrix}$$

מצבים קוונטיים=וקטורים

עקרון אי הודאות

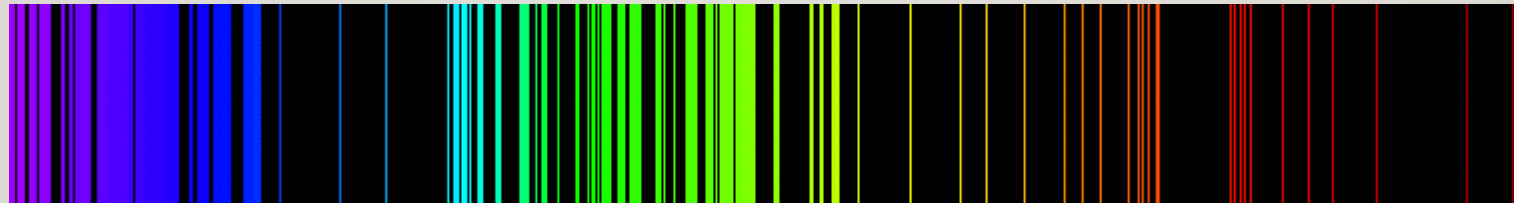
$$\begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}$$

מדידים=מטריצות

הקוונטיזציה של הייזנברג: ספקטרום של מטריצות

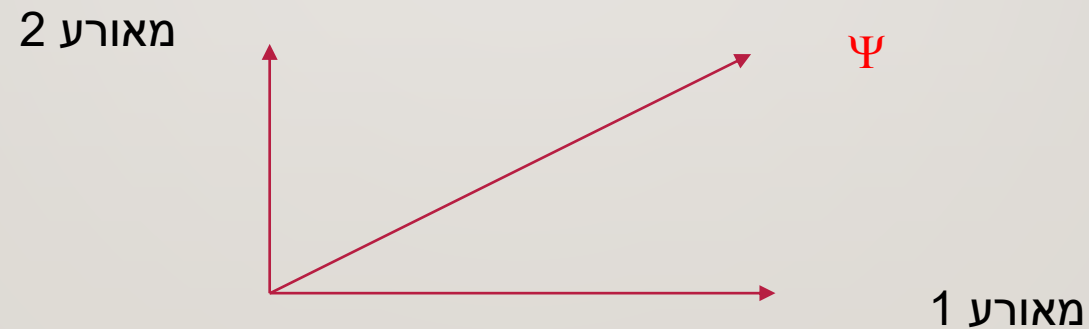

שרדינגר ובוהר: אמפליטודת ההסתברות Ψ

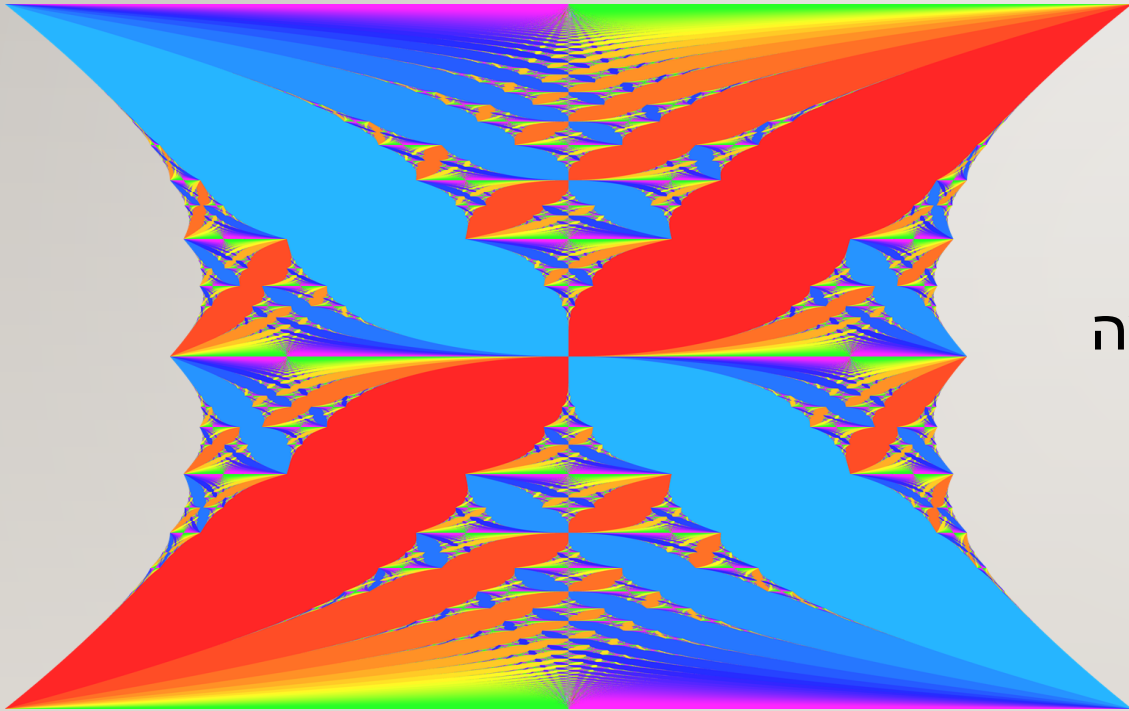

- הסתברות קלאסית: משקפת ידע חלקי
- מכניקה קוונטית: ידע מושלם מגולם ב Ψ
- Ψ היא אמפליטודת הסתברות--וקטור

הפרפר של הופשטדטר: TKNN

- הצבעים מבטאים מוליכות הול שלמה
- הקוונטיזציה של מוליכות הול היא תכונה של Ψ
- הקוונטיזציה אינה מבטאת ספקטרום של מטריצה

Ψ, Ψ, Ψ

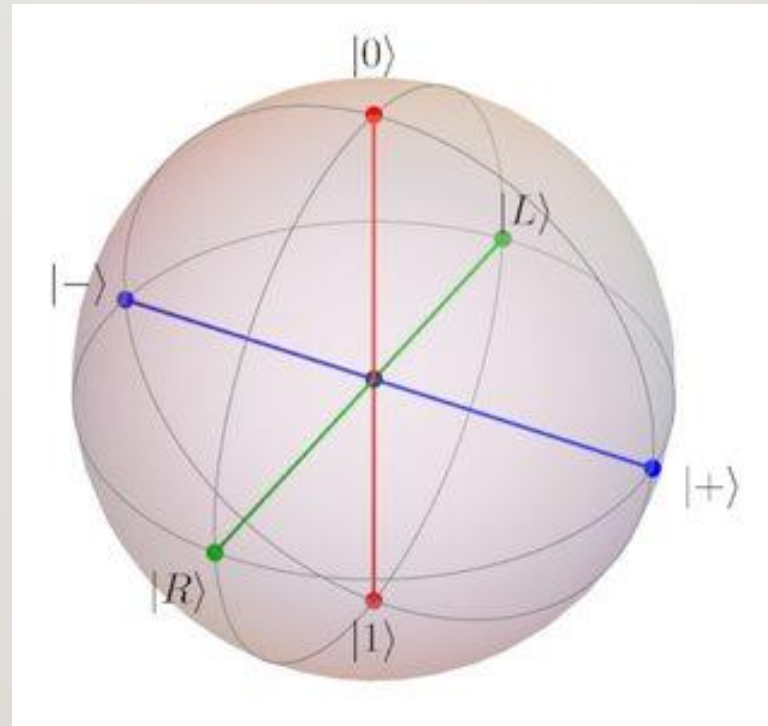
טופולוגיה

משפחות של פונקציות גל

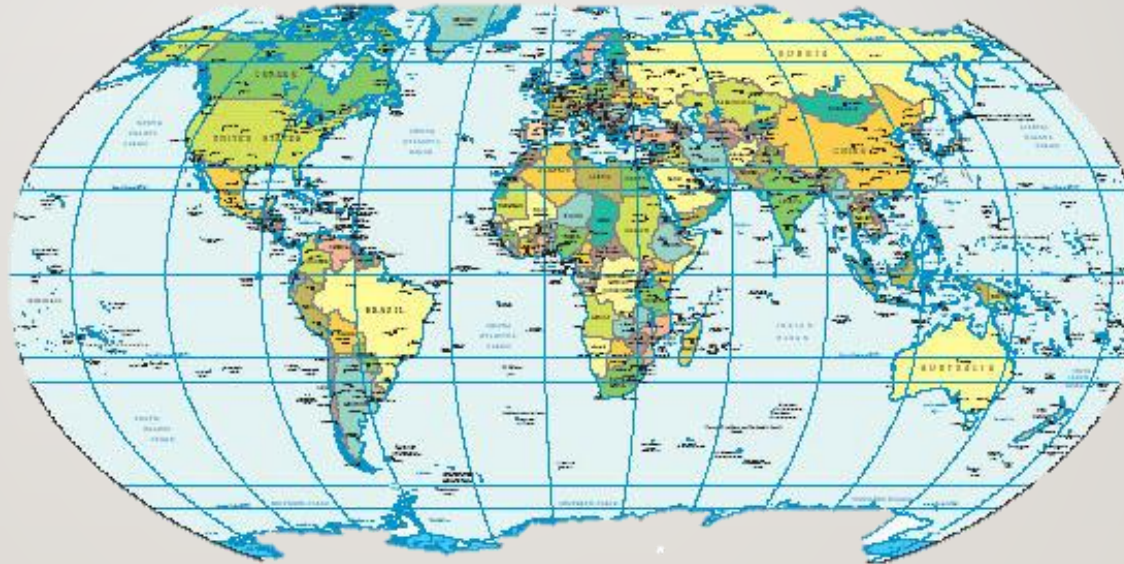

שדות וקטורים וטופולוגיה

תלמים

אין תאריך ואין שעה בקטבים

הספר מסיביליה

מה למדנו?

תכונות טופולוגיות של מצבים קוונטים באות לידי ביטוי במדידות של גדלים פיזיקאליים

